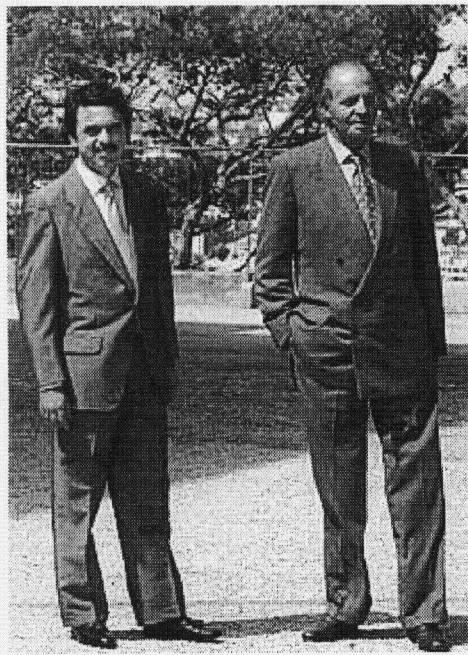

ETHDIARI

Numerò 180
dimars 10 d'agost 1999

HUELHETON DIARI D'ARAN

Prètz: 50 pessetes

Aznar qualifique de "disbarat" era pujada de pensions qu'anóncien quaques Comunitats Autònomes. Ager en Palai de Marivent, en Palma de Malhòrca.

IELTSIN DESTITUSÍS A STEPASHIN E ATH GOVÈRN EN PLEN

Eth president rus, Borís Ieltsin, a destituisit ath Govèrn deth sòn país en plen e ath primèr ministre, Sergei Stepashin. Vladimir Putin, director des servicis secrets (FSB -ex KGB-), qu'a estat eth nomenat entà exercir de primèr ministre.

Ieltsin ja a presentat era candidatura de Putin ara Duma d'Estat -cramba de deputats- entara sua ratificacion, qu'aurà d'èster sosmetuda a votacion en un tèrme d'ua setmana. En cas qu'eth legislatiu refuse tres còps seguits era prepausa de Ieltsin, aguest a poder entà dissòlver era cramba. Eth president rus tanben a nomenat Putin coma candidat deth Kremlin tara presidéncia entar an 2000 e li a confiat eth "pretzhèt d'assolidar era societat e assegurar era continuïtat des reformes en Rússia".

Coma substitut de Vladimir Putin, Ieltsin a nomenat ath

generau Nikolai Patruchev cap interin der FSB. Eth generau Patruchev, de 48 ans, trabalhe enes servicis secrets d'ençà de 1974. Sigüec "numerò dus" dera administracion presidencial d'agost enquia octubre de 1998, e enes primeries de 1999 sigüec nomenat vicedirector primèr der FSB. Patruchev ei maridat e a dus hilhs.

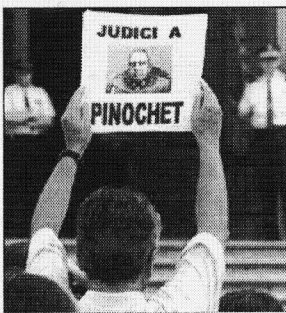
Vladimir Putin

Posteriorament, Ieltsin signèc un decret que confirmaue era data des eleccions legislatives, fixada entath 19 de deseme. Era signatura d'aguest decret mèrque eth començament dera campanya electorala.

PINOCHET SE PODERIE LIURAR ARA JUSTÍCIA ESPANHÒLA ENTÀ ESVITAR ETH PROCÈS D'EXTRADICION

Qu'ac a anonciat era Televisión Nacional de Chile (TVN). Es colaboradors der exdictador chilèn Augusto Pinochet estudièn era possibilitat de qu'eth generau se liure ara justícia espanhòla entà pr'amor d'esvitar un long procès d'extradicion, qu'er ara senador vitalici viuire en Londres e que, segurament, poderien pèrder. Segontes era TVN, aguesta manièbra aurie coma objectiu estauviar temps -er exdictador ja a 83 ans-; facilità-li un sejoern mès confortable entath sòn

estat de salut -sustot peth clima de Madrid-; profitar era circumstància qu'eth generau non serie arrestat tam guardies laguens dera sua demorança, coma n'ei ara; gaudir des servicis d'un espítaiu militar e, pr'amor dera proximitat des eleccions, mèter en ua comprometuda situacion ath gabinet d'Aznar quan rèste sonque 8 mesi entàs

eleccions estataus.

Aguesti dies se tròbe en Madrid ua delegacion militar entestada peth generau Juan Carlos Salgado, e compausada peth coronèu José Gaete, eth major Jorge Arias e era avocada civiu Marisol Peña, qu'an era intencion d'entrevistà-se tam es

avocats espanhòls deth generau e cercà-li ua residéncia.

AUÉ QU'ENTRE EN VIGOR ERA LEI DE SUPÒRT AS SELECCIONS CATALANES

Aué entre en vigor era Lei de supòrt as seleccions catalanes aprovada peth Parlament autonomic eth passat 28 de junhsèga en un plen extraordinari convocat entad açò.

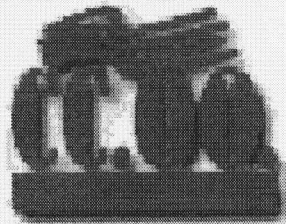
Era prepauscion de lei en favor des seleccions catalanes ei resultat d'ua iniciativa legislativa populara que sigüec atrejada en Parlament tam es firmes d'uns 450.000 catalans.

Toti es partits politics, exceptat eth PP, emparèren aguesta iniciativa qu'empossèc era Plataforma Pro Seleccions Esportives Catalanes. Era prepausa de lei prevè era possibilitat qu'es seleccions catalanes tenguen er imne e eth drapèu de Catalonha o que poguen representar ar espòrt catalan en ambits supraautonemics, tant laguens d'Espanha com en estrangèr.

CCOO ACUSE A PUJOL "D'ELECTORALISME" E DE "MANCA D'ESCRUPULS" EN UN TÈMA "TAN SERIÓS" COM SON ES PENSIONS

CCOO de Catalonha acusèc ager ath president dera Generalitat, Jordi Pujol, "d'electoralisme" en un tèma "tan seriós" com eth des pensions e assegurèc que Pujol demòstre tam aguesta actitud "eth sòn mensprètz entath consens politic e sociu e era sua manca d'escrupuls entà pr'amor d'arténher vòts".

Eth sindicat afirmèc qu'es au-

ments prepausadi peth president dera Generalitat "non garantissen ues condicions de vida dignes" e rebremèc qu'eth grop parlamen-

tari de CiU en Madrid non ac exigic ath Govèrn centrau ena negociacion des pressupòsti generaus der Estat entar an que ven.

CCOO volec deishar clar que hè fòrça temps que revendique qu'es impòrti des pensions minimas arriben a ua cifra que pogue garantir ua vida digna.

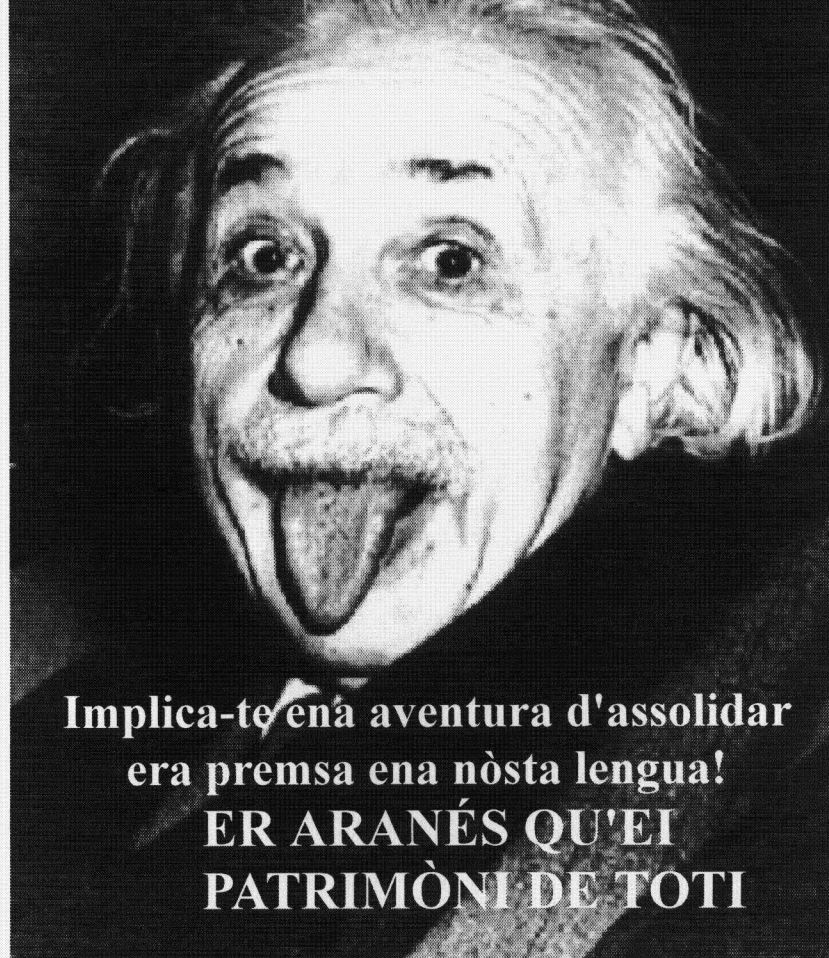
ER ECLIPSI ATIRE PART DETH TORISME ENTAR ÈST E CENTRE D'EURÒPA

Hònts des ambaishades e oficines de torisme en Estat espanhòl de Romania, Àustria, Ongria o Bulgària, coincidissen en remarcar qu'enguan i a agut mès demandes d'informacion, tant de particulars com d'associacions d'aficionadi ara astronomia, grops de scientifics e mieis de comunicacion. Des de junh, era delegacion diplomatica romana a tramitat un 30% mès de visats entà ciutadans espanhòls respècte as mesi d'ostiu de 1998, e era sua

linha aèria, Tarom, "a aucupadi es tres vòls setmanaus de Madrid dejà hè un mes", indiquèren hònts dera ambaishada. "Inclús es nòstes madeishes delegacions oficiaus an problèmas entà viatjar tà Romania; per exemple, non podèrem cap arténher entath pròplèu deluns (a dus dies der eclipsi) es dues places que mos calie", higeren. Aguest país resulte especialament atirant entàs toristes, pr'amor qu'ei a on se registrarà era ma-

(Contunhe darrèr)

SE PREMANÍS UA REVOLUCION EN ETHDIARI A COMPDAR DETH NUMERÒ 200

Implica-te enà aventura d'assolidar era premsa ena nòsta lengua!
ER ARANÉS QU'EI PATRIMÒNI DE TOTI

REDUÏM ES RESIDUS EN CASA!

De toti es residus que generam en casa, era part més importanta en pes (aproprètz eth 40%) ei d'origina organica. Aguesti residus son facilament reciclables per miei d'un procès que se ditz compostatge, eth quau se pòt hèr, inclús, en casa.

Se voletez redusir es importanti problèmas causadi pes lordères e auetz d'un minim d'espaci, que podetz fabricar eth vòste abonatge entàs plantes, tà regalar, eca.

Es materiaus organics que se pòden compostar son rèstes de minjar, com verdura e fruta, pasta e arròs borits, rèstes de carn e peish, uassi, potja talhada, brancs, pinhes, crosques de fruti sequi, *marro* de cafè, bosses d'infusions, papèr de codina lord, sarna, hiems (de conilh, garies, vaques), cendra, palha, eca. Tamb quauqu'uns d'aguesti productes conviè, totun, auer quauques precaucions.

I a materiaus que son susceptibles d'èster compostadi se se dan ues condicions de temperatura qu'aucisquen microorganismes e semialhes de males èrbes per efècte dera calor. Com qu'en casa non s'acostume a arribar a nautas temperatures, escartaram aguesti materiaus. Mos referim a excrements umans e d'animaus dometges, a males èrbes deth jardin qu'agen semialhes, e a fruta e plantes maulautes.

Quauqui materiaus organics non les compostaram perque contien moltes substàncies contaminants (plantes tractades tamb erbicides, rèstes de podatge tractades tamb insecticides, rèstes d'òli cremat, ròba, papèr tamb tintes, productes dera husta tractadi...). Jamès non compostaram materiaus organics de sintèsi (plastics, quauqui teishuts...) ne inorganics com piles, medicaments, plastics, porexpan, veire, ròba, salèrs e papèr d'alumini.

Utisi de besonh

Tant se dispasam sonque de residus de jardineria, com se tanben i aportam rèstes de minjar, auram un residu que se pòt compostar. Que calerà dispasam tanben der espaci apropiat e uns utisi minims entà remòir e regar era lordèra e garbelhar eth compòst.

Entà talhucar es residus lenhosi mos anarà ben ua destrau o uns estalhants de podar. Se n'auem fòrça quantitat se pòt crompar ua petita trituradora.

Entath compostatge en pilèrs mos anarà ben ua petita horca entà botjar es residus e ua pala entà arremassar eth compòst acabat. Ua regadora o, miellhor, ua manguèra serviràn entà aportar aigua quan calgue.

Eth compòst acabat s'aurà de garbelhar tamb un garbelh d'un minim de miei centimètre de lum. Lo podem crompar enes ferreteries o fabricà-lo en casa en tot méter un marc a un hilat metallic. Se non se vò hèr un pilèr, que cau hèr o crompar un compostador, tant se se tracte de compostatge microbial com tamb vèrmes.

Conviè guardar es caracteristiques deth materiau deth quau dispasam. Diferenti materiaus se descompòsen a velocitats diferentes. Se i a fòrça varietat, sajaram d'equilibrà-les.

Es rèstes seques de jardin se i pòden híger pòga-pòc e se poden salvar apilerades sense que comence eth procès de compostatge. Conviè aué-ne a pròp deth pilèr o deth compostador entà barrejà-les tamb era bròssa dera codina.

Ara ora d'incorporar eth materiau en pilèr o compostador, cau hèr ua primèra capa que servisque de drenatge e d'aireacion, tamb rèstes de podatge triturades.

Era proporcion de materiaus se decidís segontes era sua disponibilitat, maugrat que cau mantíe-se laguens deth rang entre 0:1 (exclusiuament rèstes de jardin) e 3:1 (tres parts de rèstes de codina per cada part de rèstes de jardin). Era diferéncia principau se notarà ena velocitat de descomposicion, mès lenta coma mès residus lenhosi i age.

Era barreja de rèstes de codina tamb rèstes de jardin se pòt hèr en tot mesclar es dus tipus de materiaus enes volums desiradi, o ben plaçant aguesti materiaus en capes alternantes d'uns 15 cm. Atau se facilite qu'er aire entre pes espacis porosi.

Apielaram eth materiau enquia sajar d'obtir un minim d'1 mètre cubic. Veiram qu'es rèstes de codina amendrissen plan rapidament e qu'ua familia de quate membres trigue fòrça temps en arténher un volum important.

Quan ja hèsque uns sies mesi que lançam es rèstes en un pilèr o en un compostador modular, calerà encetar un nau pilèr entà qu'eth materiau pogue acabar de madurar e finir eth procès. Atau, sajaram d'auer tostemp dus cantiers: un entà aportà-i es lordères fresques e un aute que deisharam madurar.

En pilèr de lordèra en descomposicion sonque cau hèr era accion de voltejar e, s'ei de besonh, banhà'c. Aguestes operacions seràn mès freqüentes en començament deth procès, quan era lordèra encara ei fresca. Quan ja non aportem mès materiau en pilèr, es *voltejaments* s'amermeràn e era lordèra perderà mens aigua.

Eth volteg a ua funcion iniciu d'incentivar era activitat microbial e, en generau, d'esvitar era generacion de hortors. Era freqüència de volteg estarà en funcion dera quantitat de materiau estructurant qu'auem hijut. Se i a mès rèstes de codina, se recomane de hé-lo setmanau. Se sonque ei rèstes de jardin sonque ac calerà hèr un còp ath mes. En tot cas, calerà voltejà'c s'eth materiau despren hor-

tors, senhau de manca d'oxigèn.

Ena majoritat de compostadors, eth volteg ei dificultós. S'auem un compostador en caisha, hèt per nosati madeishi, podem voltejar eth materiau en tot treigüé-lo e tornà-lo a calar tamb ues horques. Eth compostatge en pilèr

mos permet voltejar miellhor eth materiau.

Se i a pro materiau e es condicions d'umitat e oxigèn son adequades, era activitat microbiala provocarà er augment de temperatura deth materiau. Aquesta calor permetrà as microorganismes trabalhar en mielhors condicions e accelerar eth procès. Se notam un increment termic, donc, qu'ei un indi-

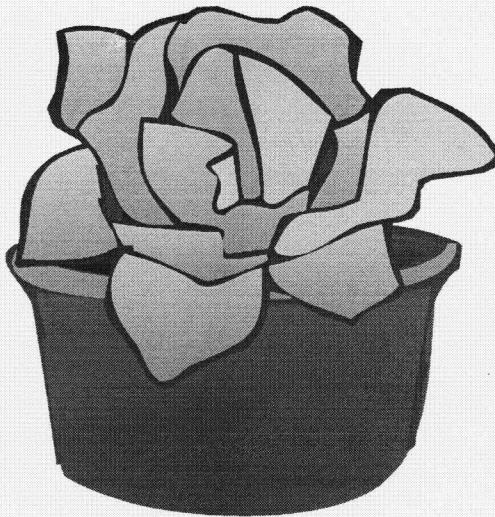
caire de qu'eth procès a arringat e eth materiau se comence a transformar.

Eth principau contròtle que poderam exercir sus era lordèra ei vigilar era umitat deth materiau. S'eth pilèr a passat un bon temps tamb temperatures interiores o exteriores nautas, ei facil qu'age perdut massa aigua (esvaporada) pr'amor dera calor. Era umitat corrècta la poderam determinar agarrant un sarpat de materiau e sarrant-lo. Se se trinque, li manque aigua. Tamb ua umitat corrècta eth materiau ei moldejable, mès sense gotejar, senon serie senhau d'un demès d'umitat. Aquesta se pòt redusir en tot híger materiaus sequi que chuen en era aigua excedentària, com ara sarna, tovalhons de papèr, eca. Eth volteg tanben ajude a redusir era umitat. Era aportacion d'aigua a d'èster çò de mès omogènia miellhor entà que pogue arribar a toti es cornèrs e ena madeisha quantitat.

Atau donques, auem de sajar qu'eth pilèr agarre temperatura de seguida e, ath delà, qu'aguesta se mantengue fòrça temps. A mesura qu'era matèria organica madura, era activitat des microorganismes serà mès baisha e eth pilèr se heiredarà progressiuament. Tanben cau qu'era umitat sigue era corrècta.

Era manca d'espaci o es criteris estetics soent obliguen a trobar un sistèma mès compacte. Es compostadors seguissen es madeishi principis qu'es pilèrs, mès eth materiau se tròbe protegit o embarrat. Ath delà, seràn estructures que poderam botjar tamb relatiua facilitat. Eth materiau tà compostar serà sustot de codina, tamb aportacion de residus lenhosi.

I a fòrça tipus e formes de compostadors. Se pòden hèr a compdar de palets, hilat metallic, tòchos, bigues, eca. Aucupen lèu lèu 1 mètre

quarrat. Es deth mercat son de plastic e n'i a d'individuaus e de compartimentadi. Aquesta opcion ei mès cara. Es compostadors an er inconvenient que son mens accessibles entà voltejar e molti non son compartimentadi: s'alimenten per naut e s'extrè eth compòst per baish. Atau eth temps de compostatge còste mès de controltar, pr'amor que depen deth materiau aportat.

Quan ei dejà hèt eth compòst?

Pendent eth procès qu'aurà seguit e nòste pilèr, veiram que cada viatge se i poderàn reconèisher mens es rèstes que i auíem metut. Quan eth compòst ei madur, eth pilèr a ameremat plan de volum; es rèstes organiques qu'integrauen eth primèr materiau ja non son visibles (exceptadi es pòc descomposables: brancs, hustes...); eth materiau hè flaira de tèrra de bòsc, a ua faison omogènia, un color escur (nere o marron escur) e se pòt esbocinar.

Non ei cap facil definir eth moment en quau eth compòst ei dejà prèst. Ei fòrça subjectiu; per exemple, entà aplicà-lo en solèr, en parterres, eca., se pòt acceptar eth compòst en quau podem reconèisher bocins des ingredients qu'auíem en començament. S'eth compòst se vò emplegar entà barreges iniciuas entà semiar o transplantar, cau que sigue ben acabat, pr'amor qu'es arraitz joeni e trendi son sensibles ath compòst quan aguest non ei pro madur.

En condicions optimes podem obtier compòst fresc en dus mesi, e madur en quate. Era dificultat de controltar es condicions en compostatge de casa recomanen deishar un marge mès gran entà considerar eth compòst prèst. Podem dider qu'eth compòst de casa madur a d'auer entre sies e dotze mesi.

Aplicacion deth compòst

Eth compòst se caracterize peth sòn naut contengut en matèria organica estabilizada e eth sòn poder fertilizant. Se pòt aplicar a totes es plantes deth jardin e der uart, tostemp que se prengue quauques precaucions. Dificilament es plantes patiràn per un excès de matèria organica, mès òc qu'an diuersi besonhs neuridors. Tanben i a plantes tamb diuersi grads de tolerància respècte ara maduresa deth compòst. Per açò se conselhe, en generau, aplicar un compòst que s'age descomposat aumens pendent sies mesi, e non suberpassar determinades dòsis.

Glòria Colom i Puigbò

Centre d'Ecologia i Projectes Alternatius
(CEPA)
Ecoilla-23

ER ECLIPSI ATIRE PART DETH TORISME ENTAR ÈST E CENTRE D'EURÒPA (CONTUNHACION)

xima durada der eclipsi totau de solei, 2 minutes e 23 segons. Era linha aèria d'Ongria, Malev, tanben a experimentat "un augment de viatgers que vòlen veir er eclipsi, e d'ençà hè quauques setmanes i a ua lista de demora entà arténher ua plaça", mès "èm fòrça malament e era soleta possibilitat ei que i age cancellacions", remerquèren hònts d'aguesta companhia.

Era ambaishada de Bulgària a rebut un nombre de trucades mès naut d'aquerò qu'ei normau aguesti dies, "en tot preguntar s'ère de besonh auer un visat entà viatjà-i, çò que non cau s'era estada non despasse era trentea de dies". "En realitat -explicuèren hònts d'aguesta delegacion diplomatica- er increment non a estat massa significatiu pr'amor qu'era recenta crisi de Kosòvo a frenat eth torisme entath nòste país".

En cas de Turquia, molti ciutadans an trigat apropà-se ara sua Oficina de Torisme en Madrid entà obtier informacion, huelhetons e mapes tamb es recorrruts dera ombra. En gene-

rau, "es toristes se botgen en foncion deth punt mès propleu a Istanbul, d'a on s'aurà ua miellhor vision der eclipsi, sustot ena localitat de Kastamono (a 200 quilomètres d'Ankara)", senhàlèc ua portavotz d'aguesta oficina.

Àustria qu'ei un aute des païsi qu'a suscitad interès entre es espanhòls; en Salzburg i aurà ua representacion deth grop teatral catalan La Fura dels Baus que virarà ath torn der eveniment astronomic. Hònts dera oficina austriaca de torisme matizèren qu'an rebut sustot sollicituds per part de grops d'astronòms aficionadi. Un portaveu d'ua agència de viatges de Madrid, que programèc dus *tours* tamb destin tà Salzburg e Alemanha entà veir er eclipsi, reconeishie qu'aguesti non an "agut massa exit", mès "òc que i a agut fòrça gent interessada, especialament astronòms aficionadi". Totun, hígec, aguesti grops "se botgen mès peth sòn compde e, ath delà, ja auien relacions e contactes tamb molti des sòns collègues en aqueri païsi". Maugrat qu'era fasa de totalitat non se poderà

veir en Espanha -era maxima aucultacion deth disc solar serà de lèu eth 80% en nòrd dera peninsula-, er eveniment tanben cride era atencion d'aqueri que non viatjaràn dehòra der Estat: ena botiga deth Planetari de Madrid i a agut coes aguesti darrèri dies entà aquerir lunetes apropiades entara sua vendença.

Editor e director: Joan-Ramon Colomines-Company.
Edite ETH DIARI
Família Colomines
Centre d'estudis VIVÈNCIA ARANESA:
Aula Euròpa des Pirinèus (Val d'Aran)
Carrèr Doctor Manel Vidal
locau num.5
(Darrèr edifici/ Ath cant der Espitau)
25530 Vielha-Val d'Aran
Telefon: 973641772
Fax: 973640871
E-mail vivenciaaranesa@ctv.es

Equip de correctors: Xavier Gutierrez.
Equip comercial: Ramon Agulló i Teixidor.